

Prob. Min. Deus enim, eo quod cum omni agenti naturali physice concurrat, est auctor in ordine suo cujusvis positivae entitatis. Ergo esset auctor istius entitatis positivae peccaminosae. Esset ergo auctor mali moralis formaliter sumpti.

76. Coroll. 1. Ergo malum formaliter est ens rationis.

Coroll. 2. Malum non est cognoscibile nisi per bonum.

77. De causis mali. A. De causa efficienti.

1. *Malum non habet causam per se.* Appetitus enim non intendit nisi bonum, suum objectum formale; deinde agens omne per se tendit in entitatem positivam, quae est bona.

2. *Malum habet causam per accidens*, idque dupliciter: a) Quatenus connectitur eum eo quod per se efficitur ab agente; connectitur autem vel ob imperfectionem instrumenti, vel ob imperfectionem materiae ex qua educitur forma, vel ob formam productam quae nempe formaliter expellit contrarium adeoque ejus privationem causat. b) Quatenus est medium acquirendi bonum magis: sic malum physicum inducitur ut obtineatur bonum majus.

B. *De causa materiali.* Malum, cum privatione constet, non est causa materialis; verum est causa formalis proindeque habet causam materialem. Jamvero *causa materialis mali est bonum.* Malum enim inhaeret rei positivae; omne autem ens, quatenus est ens, est bonum; itaque malum inhaeret bono. — Porro causa materialis, ex se bona, fit mala cum afficitur privatione. — Subjectum mali est quadruplex: *actus, habitus, passio et substantia.*

78. Axiomata. 1. *Bonum est diffusivum seu communicativum sui.* Etenim: a) bonum, quatenus est conveniens alteri, perfectius reddit id cui unitur; b) bona reddit media quorum ope comparatur; c) inclinatur ad se communicandum alteri.

2. *Deus est omnis boni bonum.* Deus enim est causa exemplaris omnis boni; est causa prima efficiens et causa finalis omnis boni.

3. *Bonum est ex integra causa, malum ex quovis defectu.* Celebre est in theologia morali. Adhibetur etiam in rebus naturalibus et tunc bonum vocatur illud quod est perfectum, malum illud quod est minus perfectum.

4. *Bonum totius est etiam bonum partium.*

ONTOLOGIAE PARS SECUNDA.

DE DECEM CATEGORIIS.

CAPUT III.

DE SUBSTANTIA DE HYPOSTASI ET DE ACCIDENTE.

79. Prologus. Postquam de ente transcendentaliter sumpto et de proprietatibus ejus actum est, ad entis realis divisiones descendendum est. Duò autem genera, *κατηγορίαι*, praedicamenta, in quae ens primo dividitur per additionem aliarum notarum seu modorum, sunt *substantia* et *accidens*. Accidens autem in novem praedicamenta dispescitur. — Itaque de substantia et accidente generatim sumpto est dicendum antequam ad haec descendatur; agendo de substantia, dicendum est quomodo se habeat respectu hypostaseos.

ARTICULUS I.

DE SUBSTANTIA.

Quaeritur de notione, de divisione, de proprietatibus substantiae; seu quaeritur quid sit, quotuplex et qualis.

§ 1. *Notio substantiae.*

Ut natura substantiae declararetur, tria praestanda sunt: a) conceptus substantiae est declarandus; b) stabiliendus est valor objectivus con-

ceptus substantiae; c) perversae notiones de substantia passim traditae ad crism sunt revocandae. Cum autem notio substantiae notione accidentis illustretur, utraque simul aperietur.

I. CONCEPTUS SUBSTANTIAE ET ACCIDENTIS.

80. *Descriptio* substantiae et accidentis. — Res creata, sive spiritualis sive corporea, varias denominationes accipit, diversimode modificatur, seu determinatur ad varios modos secundarios essendi: sic anima denominatur cogitans, volens, docta, instructa habitibus bonis vel malis; sic pariter corpus dicitur rotundum vel quadratum, calidum vel frigidum, album vel nigrum, motum vel quiescens, in hoc vel in illo loco, in hoc vel in illo tempore. Id quod *jugiter sub successivis modificationibus aut denominationibus quibuscumque idem perseverat*, quod est substratum, subjectum, substans his modificationibus, ideoque non inhaeret alteri tamquam ejus denominatio et modificatio, sed per semetipsum consistit, vocatur *substantia*. Illa vero omnia quae extra individuum rationem substantiae sunt, et quibus *substantia realiter modificatur aut quacumque ratione determinatur* ad secundarium modum essendi, quibus proinde substantia dicitur talis vel talis, hoc vel illo modo, seu quod idem est, hae omnes *modificationes substantiae*, hae determinationes, vocantur *accidentia realia*.

Definitio substantiae et accidentis.

Substantiae :

Ens in se : h. e. res cujus quidditati debetur non esse in alio; illud quod ad suum esse non praesupponit esse aliquod prius, in quo tanquam in alio nitatur.

Ens per se : h. e. illud quod in proprio suo esse et per semetipsum consistit.

Accidentis :

Ens in alio : h. e. id cujus quidditati debetur esse in esse alterius; illud quod ad suum esse praesupponit esse aliquod prius in quo ejus esse tanquam in alio nitatur.

Ens per aliud : h. e. illud quod non est ens nisi per substantiam cui inhaeret.

OBSERVA. 1. Aliquid potest esse *in alio* diversis modis :

- a) Ut *contentum* in re continente. Tali modo aqua est in vase. — b) Ut *pars* in toto. Sic anima est in homine. — c) Ut *modificatio* in substantia completa modificata, haec modificatio dicitur inhaerere, esse inhaesive in alio, habere esse in esse alterius et dependenter ab eo. Sic autem accidens est in substantia. — d) Ut *substantia secunda* in subjecto. Sic humanitas est in Petro. — e) Ut *absolutum per identitatem commune relativis distinctis*. Sic essentia divina est in Patre, Filio et Spiritu.

Consectaria. 1. Cum accidens ex essentia sua sit modificatio substantiae, *proprium* accidentis est *inhaerere*, inesse substantiae, sustentari in essendo a substantia quam modificat. — Contra *proprium* substantiae est *esse subjectum accidentium*, substare accidentibus.

2. Ex praefatis varia est colligere :

a) Accidens dicitur *id quo* substantia est, non vero *id quod est*. Ratio est quod illud proprie dicitur esse et vocatur ens, quod *est per se* seu quod per seipsum in rerum natura vigere potest. — Per accidentia vero substantia est talis vel talis.

b) Dicitur *ens entis* non vero ens, h. e. accidens est modificatio subjecti existentis per se.

c) Ejus esse est *inesse*. Est enim modificatio; sed modificare est inesse alteri, seu esse modificationis est inesse alteri.

d) Non fit, sed *per ipsum fit* substantia *talis*. Subjectum enim fit tale vel tale, puta album aut nigrum, calida aut frigida.

e) Dicitur *ens per analogiam attributionis ad substantiam*, h. e. forma entis reperitur in accidente ob habitudinem ad substantiam.

II. VINDICATUR VALOR OBJECTIVUS CONCEPTUS SUBSTANTIAE.

81. *Sententiae*. 1^a affirmat conceptui substantiae *inesse valorem objectivum*, h. e. res, quae apprehenduntur conceptu subjectivo substantiae et de quibus conceptus objectivus substantiae praedicatur, esse per se huic conceptui subjectivo conformes, adeoque veras substantias; sive etiam certum esse quod existit substantia, supposita alicujus rei existentia.

II^a SENT. est Lockii, Sensistarum et Positivistarum. Asserunt conceptum substantiae *omni valore objectivo destitui* et esse merum mentis figmentum. Non attingitur, inquit, nisi collectio qualitatum; arbitramur autem has non posse sine subjecto subsistere, eique aliquid substernimus quod substantiam vocamus. At dubia est realitas et possibilitas substantiae, proindeque est figmentum mentis.

Thesis 14. Conceptui substantiae non deest valor objectivus.

82. PROB. I^m ARG. Secus enim admittenda est series infinita causarum per se subordinatarum. Atqui talem seriem repugnare probabitur, ubi agetur de causis. Ergo conceptui substantiae non deest valor objectivus.

Prob. Maj. Si enim aliquid existit, illud vel existit in se et est substantia, vel existit in alio; circa hoc aliud redit quaestio: ipsum vel existit in se et est substantia, vel existit in alio circa quod iterum redit quaestio et sic porro; in hac serie vel deveniendum est ad primum quod existit per se et est substantia, vel inducitur series infinita in qua praecedens est ratio consequentis; talis vero series est series causarum per se subordinatarum.

II^m ARG. Ex his quae suppeditat experientia interna, intellectus merito concludit dari subjectum affectionum sibi mutuo succedentium, seu substantiam; scilicet dari principium quod per se subsistit, efficit in se et recipit diversas intellectiones et volitiones, ab uno statu transit ad alium, perpetuo idem permanet. Atqui, his habitis, conceptui substantiae non deest omnis valor objectivus. Ergo.

83. Obj 1. Ut conceptui substantiae insit valor objectivus, ejus elementa intellectui per sensus sunt suppeditanda: nihil enim in intellectu quod prius non fuerit in sensu. Atqui substantiae elementa per experientiam non suppeditantur.

RESP. Dist. Maj. Elementa sunt suppeditanda intellectui per experientiam, sive *internam* sive *externam Conc.*; per experientiam *externam, Neg.*; *Cdt. Min.* non suppeditantur per experientiam *internam, Neg.*; per *externam, Transm.*

Explic. Testantibus sensu intimo et memoria, experimur

principium, quod sensibiliter et intellectualiter cognoscit et appetit, idem permanere sub successivis modificationibus. Per demonstrationem indirectam demonstratur conceptum substantiae, antea per experientiam internam acquisitum, esse conformem rebus externis, seu res externas esse substantias.

Inst. Atqui etiam per experientiam internam elementa substantiae non suppeditantur intellectui. Ergo.

Prob. Min. subs. Ut suppeditarentur, sensus intimus referre deberet $\tau\omicron$ esse per se. Atqui sensus intimus non refert hanc rationem. Ergo.

RESP. Neg. Min. subs. Ad prob. *Dist. Maj.* Sensus intimus referre deberet rationem $\tau\omicron\upsilon$ esse per se *abstracte et formaliter, Neg.*; *materialiter et concrete*, h. e. referre deberet concretum, puta subjectum cogitans de praeteritis, quod resolvi per intellectum possit in duo elementa, quorum alterum sit substantia, *Conc.*; *Cdt. Min.*

III. FALSAE NOTIONES SUBSTANTIAE.

84. 1. Nonnulli ex antiquis philosophis, quos refert Aristoteles, inter recentiores Hobbesius, omnesque materialistae, substantiam definiunt per *extensionem*.

Crisis. Falsitas definitionis dupliciter patet: Non convenit *omni definito*. Etenim non convenit Deo, angelis, animae humanae. — Non convenit *soli definito*. Convenit enim accidentibus absolutis corporum.

2. CARTESIUS substantiam definit rem quae ita existit *ut nulla alia re indigeat ad existendum*.

Crisis. Aequivocatione laborat ista definitio: si enim intelligitur substantiam esse rem quae nulla re indigeat *ut subjecto sustentativo*, verissima est; si vero intelligitur substantiam nulla re indigere quae sit *causa efficiens* ejus, est falsa, cum non conveniat omni substantiae sed soli substantiae divinae. Itaque est insuper pernicioza, quia viam ad pantheismum sternit. — Profecto aliud est esse *per se* seu esse *in se*, aliud esse *a se*; substantia rei mundanae est ens *per se*, non ideo tamen est *a se*, siquidem est *ab alio*; nam existentiam suam nanciscitur a causa efficiente. Accidens est ens *in alio* et *ab alio*.

3. **Cousin** : Substantia est ens quod *ultra se nihil in ordine ad existendum supponit*.

Crisis. Aequivocatione laborat; sensus enim esse potest substantiam esse id quod nullum supponit *subjectum* cui inhaereat, vel substantiam esse id quod *nullam causam* supponit.

4. **LEIBNITZIUS**, **WOLFIUS**, et **ANTONIUS GENUENSIS** definiunt substantiam « *ens praeditum vi agendi*. »

Crisis. Haec definitio, etsi falsa non dicit, est imperfecta. Nam a) relinquit id quod est *primarium* in substantia et complectitur tantummodo id quod est *secundarium*; operari enim sequitur esse, seu actio sequitur naturam jam constitutam et existentem. b) Non satis discernitur substantia ab accidentibus, ipsis enim aliquo modo vis agendi inest.

§ 2. *Divisio et proprietates substantiae.*

85. *Divisio substantiae.* Sequentes divisiones afferri solent :

I^a : Dividitur substantia in *primam* et in *secundam*.

1. Substantia *secunda*, ὄντῃα δευτέρῃα, definitur ab Aristotele, « *quae non est in subjecto sed affirmatur de subjecto*. » — De substantia secunda adverte haec tria : a) Quid intelligendum sit per « *esse in subjecto*, » declarat Philosophus : « *dico autem in subjecto esse quod in aliquo est non tanquam pars ejus existens, nec potest esse extra illud in quo est*. » Igitur esse in alio est esse modificationem alterius. — b) *Species* et *genera*, seu objecta quae conceptu speciei et generis concipiuntur, sunt substantiae secundae; affirmantur enim de subjecto, (sic homo affirmatur de Petro); non insunt in subjecto tanquam ejus modificationes, seu accidentia, et possunt esse extra illud subjectum. — c) Hae substantiae vocantur α) *secundae*, quia prius realiter existunt individua, et nonnisi postea considerantur naturae universales; β) *metaphysicae*, quia transcendunt limites experientiae sensibilis; γ) *entia secundae intentionis*.

2. Substantia *prima*, ὄντῃα πρώτῃα, est *ens per se* seu *completum*, *realiter immultiplicabile*. Distinguitur ab accidente, eo quod sit *ens completum*; a substantia secunda, eo quod sit *realiter immultiplicabile*. Vocatur substantia *singularis*, *physica*, *ens primae intentionis*.

2^a Div. Substantia est *quantitative simplex* aut *composita*. Datur duplex compositio, ex substantiis nempe *incompletis* et ex partibus *quantitativis*. Non consideratur heic nisi posterior. — Porro substantia *simplex quantitative* non constat ex partibus *physicis quantitativis*, nec in has *resolvi* potest. Substantia *quantitative composita* partibus *physicis* constat. Prior dicitur *immaterialis*, posterior *materialis*.

3^a Div. Substantia est *completa* aut *incompleta in ratione substantiae*. Prior in se existit nec ordinatur naturaliter ad existendum cum alia, quacum componat substantiam unam, completam, specificam. Posterior vero ad hoc ordinatur.

4^a Div. Substantia est *completa* aut *incompleta in ratione naturae*. — *Natura* proprie est principium *intrinsicum* ultimum actionum et passionum alicujus subjecti. a) *Natura incompleta* ex una parte ad certum operationum ordinem ex se ordinatur, ex altera vero non est principium sufficiens, ideoque indiget compleri alio principio. — b) *Natura completa* est principium *intrinsicum integrum*, seu sufficiens sibi, operationum ad quas exercendas est ex se ordinata.

86. *Scholion.* Quaeritur quodnam detur discrimen inter conceptum *objectivum substantiae, naturae, essentiae*.

Resp. Non distinguuntur realiter, *sed sola consideratione mentis*, quatenus de eadem re triplex habetur conceptus *praecisivus*. Concipere enim aliquam rem ut *substantiam primam completam*, est eam concipere uti est *subjectum accidentium*; eam concipere ut *naturam completam*, est eam concipere uti est principium ultimum *intrinsicum operandi et patiendi*; denique eam concipere ut *essentiam* est eam concipere uti pertinet ad determinatam speciem.

87. *Proprietates substantiae.* Sex proprietates substantiae primae ab Aristotele enumerantur : 1. *Non inhaeret subjecto*. — 2. *Non recipit majus nec minus*; ejus enim ratio in indivisibili ponitur; ens enim vel est in alio, estque *accidens*; vel non est in alio, estque *substantia*. — 3. *Non habet contrarium*. *Contraria* enim sunt ea quae ab eodem subjecto se mutuo excludunt; unde quod habet *contrarium* expellitur a subjecto per alia *contraria*; sed substantia expelli nequit, est enim ipsum subjectum.

— 4. *Est subjectum contrariorum*; sequitur ex dictis. — 5. *Est hoc aliquid*, h. e. *individua*; est enim realis, reale autem est singulare. — 6. *Partes ejus, si est composita, sunt substantiae*. Sunt enim vel substantiae vel accidentia. Atqui non sunt accidentia; ex accidente enim (modificatione) non fit substantia.

ARTICULUS II.

DEFINITIO ESSENTIALIS HYPOSTASEOS.

88. Ut investigetur definitio essentialis hypostaseos, cognosci oportet tum res quae dicuntur hypostases, tum varia quae his rebus insunt et constituunt earum essentiam, vel ex essentia fluunt, sive necessario sive contingenter. His enim cognitis, vel consideratur quid sit commune omnibus, quatenus hypostasibus, tamquam ratio ceterorum hypostasi formaliter sumptae convenientium, in quo casu colligitur definitio *via ascensus*; vel *via descensus* ab ente descenditur, donec ad complexum notarum deveniatur qui omni et soli definito conveniat, sitque radix ceterorum de hypostasi praedicabilem. Jamvero:

1. Diversissimae res dicuntur hypostases: a) In divinis, Pater, Filius et Spiritus Sanctus, sunt tres hypostases realiter quidem distinctae in ratione hypostaseos, realiter vero unum in ratione naturae, seu subsistentes in una eademque essentia per identitatem communi tribus distinctis. — b) In Christo una est hypostasis, Verbum divinum, subsistens in duabus naturis, divina videlicet et humana, quae post inhumanationem Verbi realiter distinctae manent. — c) Singuli angeli, singulique homines dicuntur hypostases et personae. — d) Denique singula animalia, imo singula corpora sunt hypostases.

2. Hypostasis, inspecta secundum omnia quae ei insunt ad modum essentiae, proprietatis, accidentis, est *principium quod agit et patitur*; quod non inest alteri, neque naturaliter postulat inesse alteri; quod non praedicatur de alio, de quo omnia rem efficiuntur praedicantur; quod est sui juris, independens.

Thesis 15. Hypostasis recte definitur: Substantia prima, completa in ratione substantiae et in ratione naturae, tota in se.

89. **PROB. Via descensus.** Hypostasis est accidens vel est substantia; si est substantia, haec erit prima vel secunda; si est substantia prima, haec erit incompleta in ratione substantiae et naturae, aut erit completa; si hypostasis est essentialiter substantia completa, aut quaelibet talis substantia erit hypostasis, aut aliqua substantia completa non erit hypostasis, in quo casu addenda erit nota *totietatis*, quae erit ratio formalis hypostaseos. — Atqui hypostasis: a) non est accidens; b) neque substantia secunda; c) neque substantia prima incompleta; d) neque omnis substantia prima completa in ratione substantiae et in ratione naturae. Ergo hypostasis est substantia prima, completa in ratione substantiae et in ratione naturae, tota in se.

Prob. Min. Hypostasis non est: a) *accidens*, cum id alteri insit; b) *substantia secunda*, cum de prima praedicetur; c) *substantia prima incompleta*, cum naturaliter postulet uniri alteri quaecum efficiat substantiam completam; d) *quaelibet substantia prima completa*. Quod probandum manet:

Ratio est duplex: α) Humanitas Christi est substantia completa, ex corpore et ex anima constans, principium adaequatum operationum humanarum. Attamen, cum Verbum in ea subsistat, ita ut ratione ejus Verbum sit homo, haec humanitas non est id quod agit et patitur, de quo omnia praedicantur, sed est id quod persona Verbi agit et patitur, et proin haec substantia completa non est hypostasis. — β) Natura divina est substantia prima completa; at per identitatem communis est tribus personis in ea subsistentibus, adeoque est in altero, est alterius, est id quod personae divinae agunt.

Igitur ut habeatur definitio essentialis hypostaseos, conveniens omni et soli hypostasi, addenda est notis supra citatis alia nota, qua nempe significetur substantiam primam completam non esse per identitatem communem pluribus, neque supernaturaliter fuisse assumptam per aliam personam quae in ea subsistat et per eam agat et patiat. Hoc autem exprimitur per notam *totietatis*.

90. **Coroll.** In notione tradita substantia prima et completa se habet ad modum generis, seu materiae; totietas vero ad modum differentiae specificaе seu formae logicae, seu rationis formalis. Ista forma vocatur etiam *suppositalitas*, *subsistentia*.

Scholion. 1. Natura completa creata, est hypostasis eo quod non assumitur a persona divina quae in ea subsistat. Utrum sibi relinquatur beneficio alicujus positivi superadditi, a theologis solet investigari in tractatu de Incarnatione.

Scholion 2. Ex propositione praejecta consequitur quod :
a) hypostasis significatur ut totum; natura ut pars formalis, seu *id quo* hypostasis habet ut sit hujus vel illius speciei; —
b) hypostasis significatur ut subjectum habens, natura ut res habita; — c) hypostasis est *principium-quod* (id quod) est, agit, patitur; natura est *principium-quo* (id quo) hypostasis est, agit, patitur. Inde effatum : *actiones sunt suppositorum*.

Scholion 3. Persona definitur a Boetio : *Substantia individua naturae rationalis*. Substantia individua sumi potest triplici sensu : *latiori*, pro substantia *singulari*, in oppositione ad substantiam secundam; *strictiori* pro substantia singulari *integra*, in oppositione ad naturam incompletam; *strictissimo* pro *supposito*, in oppositione ad id quod in ratione naturae est quidem singulare et integrum, sed identice commune pluribus distinctis, vel alteri communicatum per modum partis.

Scholion 4. Ex eo quod notiones hypostaseos et naturae ducebantur converti, omnes ferme haereses circa SS. Trinitatem et circa Verbum incarnatum sunt exortae :

In divinis una est natura : Ergo, aiunt Sabelliani, non dantur tres personae realiter distinctae, sed eadem persona vocatur Pater prouti est creator, Filius prouti naturam humanam assumpsit. Spiritus Sanctus prouti est auctor gratiae.

In divinis tres sunt personae : Ergo, aiunt Tritheistae, tres sunt naturae distinctae aequae perfectae. — Ergo, aiunt Ariani, natura Verbi est distincta a natura Patris eique inferior.

In Christo una est persona : Ergo, aiunt Eutychniani, una est natura, et proinde vel humana natura conversa est in divinam, vel divina in humanam, vel ex utraque facta est natura mixta.

In Christo duae sunt naturae distinctae, divina et humana : Ergo, aiunt Nestoriani, duae sunt personae, et proinde B. Virgo non est θεότοκος, mater Dei.

CAPUT IV.

DE ACCIDENTIBUS.

ARTICULUS I.

DE ACCIDENTIBUS IN GENERE.

91. Divisio I. Accidens dispescitur in novem praedicamenta; h. e. substantia concipi potest modificari novem modis diversis, qui cum substantia constituunt decem praedicamenta quae comprehendere solent his versiculis :

- Arbor, sex servos calore refrigerat ustos.
Cras ruri stabo, nec tunicatus ero.

Arbor indicat substantiam, *sex* quantitatem, *servos* relationem, *calore* qualitatem, *refrigerat* actionem, *ustos* passionem, *cras* quando, *ruri* ubi, *stabo* situm, *nec tunicatus ero* habitum.

Explic. Substantia est 1° tanta vel tantilla : id quo tanta aut tantilla est, vocatur ejus *quantitas*. — 2° Talis vel talis, v. g., alba, calida : id quo talis est dicitur *qualitas*. — 3° Agens vel non : id quo ens agit, est ejus *actio*. — 4° Patiens vel non : id quo ens patitur est ejus *passio*. — 5° Similis alteri aut non, ab altero dependens aut non : id quo est similis aut dependens, dicitur *relatio*. — 6° Nunc vel tunc... *quando*. — 7° Hic vel illic : id quo est alicubi, vocatur *ubi*. — 8° Stans vel sedens etc. : id quo est stans etc. dicitur *situs*. — 9° Ornata vestibus vel non : id quo... vocatur *habitum*.

II. Sub alio respectu institui potest divisio :

1. Accidentia sunt *extrinseca* vel *intrinseca*.
 2. Accidentia intrinseca sunt vel *respectiva* vel *absoluta*.
 3. Accidentia absoluta bifariam dividi postea dicetur.
- Duae priores divisiones explicantur : Substantia denominatur :